

УДК 343.98:343.712.1](477)"364"

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.4.64>

СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ РОЗБОЇВ, УЧИНЕНИХ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Усатий С.О.,

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID: 0009-0005-7132-8315

Усатий С.О. Складові елементи криміналістичної характеристики розбоїв, учинених в умовах дії правового режиму воєнного стану.

В даній статті розглянуто питання криміналістичної характеристики розбоїв, учинених в умовах дії правового режиму воєнного стану. Акцентовано увагу на значенні криміналістичної характеристики для ефективного розв'язання теоретичних і практичних завдань методик розслідування злочинів. Визначено основні складові елементи криміналістичної характеристики розбоїв, учинених в умовах дії правового режиму воєнного стану. Досліджено питання предмету розбоїв. Наголошено на складності вірної кваліфікації злочину, вчиненого в умовах дії правового режиму воєнного стану, у зв'язку з військовим, гуманітарним чи цивільним призначенням предмета посягання. Надано перелік специфічного майна, заволодіння яким виділене законодавцем в окремі склади злочинів та не підлягає кваліфікації за статтями розділу VI Особливої частини Кримінального кодексу України. Наголошено на домінуючому місці способу вчинення злочину серед основних елементів криміналістичної характеристики злочинів. Окреслено способи вчинення розбоїв в умовах дії правового режиму воєнного стану. Визначено способи підготовки до вчинення розбоїв. Проаналізовано способи приховування розбоїв в умовах дії правового режиму воєнного стану. Досліджено питання особливостей слідів розбоїв, як складової частини криміналістичної характеристики злочину. Надано характеристику особи злочинця як основного елемента структури криміналістичної характеристики злочинів. Класифіковано потерпілих від розбоїв на групи виходячи з віктимної поведінки. Проаналізовано обстановку вчинення розбоїв в умовах дії правового режиму воєнного стану. Окреслено особливості місця та часу вчинення розбоїв. Досліджено наукові позиції з питання внесення змін до Кримінального кодексу України норм, що посилюють відповідальність за вчинення певних злочинів в умовах воєнного стану. Констатовано, що внесені зміни до Кримінального кодексу України породили низку питань як в теоретичній частині, так і під час застосування нових норм у практичній діяльності, що потребують зваженого підходу до їх вирішення. Зроблено висновок про важливе значення елементів криміналістичної характеристики не лише для розвитку криміналістичної теорії, а й для використання слідчими під час планування та організації досудового розслідування.

Ключові слова: криміналістична характеристика злочинів, досудове розслідування злочинів, розбої, правовий режим воєнного стану, предмет посягання, спосіб вчинення злочину, сліди злочину, особа злочинця, особа потерпілого, час, місце, обстановка вчинення злочину.

Usatyi S.O. Constituent elements of the criminal characteristics of robberies committed under the conditions of the martial law legal regime.

This article examines the issue of criminalistical characteristics of robberies committed under the martial law legal regime. The emphasis is on the importance of criminalistical characteristics for the effective solution of theoretical and practical tasks of crime investigation methods. The main constituent elements of the criminalistical characteristics of robberies committed under the martial law legal regime are determined. The issue of the subject of robberies is investigated. The complexity of the correct qualification of a crime committed under the martial law legal regime is emphasized, in connection with the military, humanitarian or civilian purpose of the subject of the offense. A list of specific property is provided, the seizure of which is allocated by the legislator into separate categories of crimes and is not subject to qualification under the articles of Section VI of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine. The dominant place of the method

of committing a crime among the main elements of the criminalistical characteristics of crimes is emphasized. The methods of committing robberies under the martial law legal regime are outlined. The methods of preparing for committing robberies are determined. The methods of concealing robberies under the martial law legal regime are analyzed. The issue of the peculiarities of traces of robberies as a component of the criminalistical characteristics of a crime is investigated. The characteristics of the identity of the criminal as the main element of the structure of the criminalistical characteristics of crimes are provided. The victims of robberies are classified into groups based on victim behavior. The circumstances of committing robberies under the martial law legal regime are analyzed. The peculiarities of the place and time of the robbery are outlined. The scientific positions on the issue of amending the Criminal Code of Ukraine with norms that increase responsibility for committing certain crimes under martial law are studied. It was found that the amendments to the Criminal Code of Ukraine have given rise to a number of issues both in the theoretical part and during the application of new norms in practical activities, which require a balanced approach to their resolution. The conclusion is made about the importance of the elements of the criminalistical characteristics not only for the development of forensic theory, but also for use by investigators during the planning and organization of the pre-trial investigation.

Key words: criminalistical characteristics of crimes, pre-trial investigation of crimes, robberies, martial law legal regime, subject of the offense, method of committing a crime, traces of a crime, identity of the criminal, identity of the victim, time, place, circumstances of a crime.

Постановка проблеми. Головним напрямом діяльності правоохоронних органів, особливо з моменту запровадження на території України правового режиму воєнного стану 24 лютого 2022 року, є попередження злочинних посягань на життя, здоров'я та майно громадян, їх захист від насильницьких дій, зокрема й від розбійних нападів. Особливою рисою розбоїв є їх підвищена суспільна небезпека, адже об'єктом посягання є не тільки майно особи, а й її життя та здоров'я. Розбої носять зухвалий та відкритий характер їх вчинення, а рівень розслідування таких злочинів є невисоким. Незважаючи на значну розробку методики розслідування розбоїв в цілому, питання криміналістичної характеристики розбоїв, вчинених саме в умовах дії правового режиму воєнного стану потребує детального дослідження.

Криміналістична характеристика злочину відіграє важливу роль у ефективному розв'язанні як теоретичних, так і практичних завдань методик розслідування окремих видів злочинів, зокрема розбоїв. Вона являє собою систему даних про криміналістично-значущі ознаки певного виду злочинів, яка відображає кореляційні зв'язки між ними, лягає в основу побудови й перевірки слідчих версій у процесі розслідування. Як наукова категорія вона забезпечує розроблення окремих методик, створення типових програм і моделей розслідування. Криміналістичну характеристику злочинів складають узагальнені дані судової та слідчої практики про ознаки злочинів певного виду, які співставляються слідчими з подією певного розслідуваного злочину та містять необхідну інформацію для вибору напрямів роботи та методів розслідування конкретного кримінального правопорушення як в цілому, так і на окремих його етапах.

Мета дослідження полягає у розгляді криміналістичної характеристики злочинів як наукової категорії, а також встановленні особливостей та специфіки складових елементів криміналістичної характеристики розбоїв, учинених в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Стан опрацювання проблематики. У вітчизняній науці дослідженню питання криміналістичної характеристики злочинів приділяли свою увагу багато науковців, зокрема Ю.П. Алєнін, В.П. Бахін, П.Д. Біленчук, В.Д. Берназ, А.Ф. Волобуєв, Г.Ю. Жирний, В.А. Журавель, О.Н. Колесніченко, В.О. Коновалова, В.К. Лисиченко, В.Г. Лукашевич, Є.Д. Лук'янчиков, В.О. Малярова, Г.А. Матусовський, І.В. Пиріг, В.Д. Пчолкін, М.В. Салтевський, Р.Л. Степанюк, В.В. Тіщенко, В.М. Шевчук, В.Ю. Шепітько, Б.В. Щур та інші. Водночас, не зважаючи на значні досягнення науковців, проблема формулювання криміналістичної характеристики розбоїв, учинених в умовах дії правового режиму воєнного стану, на сьогоднішній день є актуальною.

Виклад основного матеріалу. Формуючи структуру елементів криміналістичної характеристики, науковці зосереджують увагу на ключових ознаках злочину, серед яких: предмет посягання, спосіб вчинення та приховування злочину, його сліди, особа злочинця й особа потерпілого, а також обстановка, місце та час учинення діяння.

Предмет посягання становлять матеріальні речі, на які безпосередньо впливає винна особа, реалізуючи злочинне посягання на об'єкт. Як вважає Г. М. Собко, «майно, як предмет злочинів

проти власності із застосуванням насильства, має певні обов'язкові ознаки фізичного, економічного та юридичного характеру. До фізичних ознак належить те, що вказані речі завжди матеріальні, є частиною матеріального світу. За відсутності фізичної ознаки не можуть бути предметом майнових злочинів із застосуванням насильства: ідеї, погляди, прояви людського розуму. Також не може бути предметом таких злочинів людина як фізична особа, а її викрадення слід кваліфікувати за відповідними статтями розділу III Особливої частини КК. Економічними ознаками таких речей є те, що вони повинні: 1) мати цінність, що має вираз у грошовій вартості, здатність задовольняти матеріальні та пов'язані з ними потреби людини; 2) бути відокремленими від природного середовища чи бути створеними заново... Юридичними ознаками майна як предмета <...> розбою <...> є те, що, по-перше, таке майно повинно бути чужим для винного, по-друге, воно, як правило, має належати на праві власності іншому суб'єкту права власності, по-третє, воно не повинно виступати предметом злочинів, відповідальність за які передбачена іншими розділами Особливої частини КК України» [1, с. 201].

Так, найчастіше предметом розбоїв виступають грошові кошти, в тому числі іноземна валюта. Як слушно зауважує О.А. Баркар, «вибір грошей як предмета посягання пояснюється і тим, що злочинцю не потрібно організовувати реалізацію викраденого, до того ж деякі з них добре усвідомлюють можливість використання такого майна слідчими органами для їхнього розшуку і викриття» [2, с. 12].

Крім того, предметом розбоїв виступають цінні папери, ювелірні прикраси та коштовності, мобільні телефони та наручні годинники, транспортні засоби, побутова, аудіо- та відеотехніка, одяг та сумки потерпілого. Зважаючи на соціально-економічні чинники в країні станом на сьогодні, предметом розбоїв є все, що може привести до навіть незначного незаконного збагачення злочинця, інколи навіть продукти харчування, спиртні напої, тютюнові вироби тощо.

В умовах дії правового режиму воєнного стану складність вірної кваліфікації протиправного діяння полягає в тому, що предмет посягання може мати військове, гуманітарне чи цивільне призначення. Так, Г.М. Собко акцентує увагу, що «викрадення, вимагання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської, пневматичних рушниць, сигнальних, стартових та газових пістолетів, ракетниць, вибухових пакетів та інших імітаційно-піротехнічних і освітлювальних засобів, що не містять в собі вибухових речовин і сумішей, бойових припасів до гладкоствольної мисливської зброї), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів, наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, прекурсорів, обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, документів, штампів, печаток, виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі, виборчого протоколу чи протоколу комісії з референдуму або скриньки з бюлетенями, приватизаційних паперів, викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, викрадення предметів, що знаходяться в місці поховання або на трупі, викрадення на полі бою речей, що знаходяться при вбитих чи поранених не може кваліфікуватися за статтями розділу VI Особливої частини КК. Незаконне заволодіння таким специфічним майном виділене законодавцем в окремі склади злочинів (ст.ст. 262, 308, 312, 313, 357, ч. 3 ст. 158, ч. 3 ст. 234, 410, 297, 432 КК)» [1, с. 201-202].

Спосіб вчинення злочину посідає чи не найважливіше місце в структурі криміналістичної характеристики злочину. Дефініція «спосіб учинення злочину» охоплює всі стадії злочинної діяльності: підготовку, безпосереднє вчинення та приховування злочинного діяння. Спосіб вчинення злочину перебуває у кореляційних зв'язках із місцем і часом події, крім того може вказувати на особу злочинця.

Аналіз диспозиції частини 1 статті 187 Кримінального кодексу України дозволяє виділити наступні способи вчинення злочину: розбій, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу; розбій, поєднаний з погрозою застосування такого насильства [3].

Окремо законодавець виділяє кваліфіковані способи вчинення розбою, а саме, вчинення розбою за попередньою змовою групою осіб; вчинення злочину особою, яка раніше вчинила розбій або бандитизм; розбій, поєднаний з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище; вчинення злочину, спрямованого на заволодіння майном у великих чи особливо великих розмірах; розбій, вчинений організованою групою; вчинення злочину в умовах воєнного або надзвичайного стану; розбій, поєднаний із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень [3].

За місцем вчинення злочину способи вчинення розбоїв можна поділити на ті, що вчинюються на відкритій місцевості та ті, що вчинюються шляхом проникнення у житло чи інше приміщення.

О.М. Брисковська та Я.О. Дякін акцентують увагу на тому, що «суспільна небезпечність організованих груп, які вчиняють розбійні напади на помешкання громадян, посилюється внаслідок того, що у воєнний час імовірність наявності в зловмисників вогнепальної зброї істотно підвищується» [4, с. 123].

Способи вчинення розбоїв є різноманітними та обираються злочинцями з огляду на конкретні обставини, в яких їм доведеться діяти. Науковці виділяють наступні типові дії з підготовки до вчинення злочину, передбаченого статтею 187 КК України:

«– вибір об'єкту (будинку, квартири, особи тощо), на який злочинці мають намір вчинити напад;

- вивчення злочинцями об'єкту нападу та обстановки, в якій належить діяти;
- підготовка зброї чи предметів, які можливо використати для подолання опору потерпілого; автотранспорту для пересування до об'єкту нападу та перевезення викраденого;
- попередній зговір між співучасниками нападу (характерний для випадкової, нестійкої злочинної групи), або чіткий розділ ролей між членами організованої групи (властивий високоорганізованим, стійким та гарно законспірованим злочинним формуванням);
- вибір способу нападу, у тому числі, переховування або збуту викраденого майна;
- вибір способів зміни зовнішності виконавців нападу та забезпечення алібі співучасникам» [5, с. 262].

Як зазначає С.С. Косаняк, «спосіб приховання злочину складає сукупність дій, що виконуються системно для перешкоджання викриттю злочинців для уникнення відповідальності <...> Спосіб приховування цих злочинів нерідко є складовим елементом злочинної діяльності, здійснюваної відповідно до єдиного задуму, тобто спосіб приховування завчасно передбачається» [6, с. 24].

Найрозповсюдженішим способом приховування розбою є зміна (маскування) злочинцями своєї зовнішності. Відповідна обставина обумовлена фактором наявності безпосереднього фізичного контакту злочинця і особи потерпілого, а відповідно й побоюванням бути впізнаним. Злочинці використовують під час вчинення злочину як більш прості способи маскування (різноманітні головні убори, капюшони, панчохи, шарфи, окуляри), так і більш креативні (використання накладних борід, вус, носів, перук, масок). Крім того, активно використовуються речовини з метою нейтралізації запаху (одеколони, тютюн, бензин тощо) та ускладнення роботи службово-розшукових собак. До способів маскування також відносять використання рукавиць, зміна голосу, стилю мовлення, спроби знищення слідів на предметах після вчинення розбою або їх спалення, зміна номерних знаків на транспортних засобах, придбання телефонів та сім-карток виключно для цілей спілкування під час підготовки та вчинення злочину та їх подальше знищення тощо.

Сліди розбою, які можуть бути виявлені на місці події, визначаються способом його вчинення та умовами обстановки. Так, під час вчинення розбою на відкритій місцевості можуть утворюватися сліди від предметів, принесених злочинцем, залишених чи викинутих знарядь, від пострілу, від боротьби між нападником і потерпілим, а також пов'язані з використанням транспортних засобів. На місці події можуть залишитися сліди рук, взуття, транспортних засобів, сліди паління, мікрочастинки та волокна одягу, запахові сліди, слина, волосся, сліди пострілу (кулі та/або гільзи), кров, тілесні ушкодження у потерпілих і підозрюваних, елементи одягу та інші предмети, як-от головні убори чи гудзики.

Як зазначають В.В. Копча та Н.В. Копча, «характерною особливістю слідової картини грабежів та розбоїв, вчинених на відкритій місцевості, є те, що вона швидко знищується в результаті природних чинників; якщо злочин вчинений в місті, то серед умов, що негативно впливають на збереження слідів злочину, виступають: наявність громадського транспорту, скупчення людей» [5, с. 263].

У випадку вчинення розбійного нападу на приміщення можуть бути виявлені відбитки рук злочинців на предметах, яких вони торкались: ручки дверей, електричні вимикачі, шафи, столи, стільці, інші предмети побуту, що мають гладку поверхню. Вогнепальні, колоті та різані рани на тілі та одязі потерпілих можуть свідчити про факт застосування злочинцями вогнепальної та/або холодної зброї. Також певні зміни в приміщенні (наявність пошкоджених меблів, розбите скло чи посуд) можуть свідчити про ймовірну боротьбу між потерпілим та нападниками.

Криміналістичне вивчення *особи злочинця* полягає у встановленні важливої інформації про невідому особу та в аналізі відомостей щодо того, хто опиняється в полі зору слідчого. За своїм демографічним складом розбої належать до «чоловічих злочинів», оскільки їх в більшості вчиняють особи чоловічої статі, а жінки в незначних випадках можуть виступати співучасницями. Злочинці, як правило, у добрій фізичній формі і є переважно молодими особами віком від 18 до 39 років, однак вони можуть діяти під керівництвом більш досвідченого організатора старшого віку. Серед осіб, що вчинюють розбійні напади, високим є рівень повторного вчинення протиправних діянь. Відтак, особа злочинця доволі часто може виявитись рецидивістом, раніше засудженим за грабїж, розбій, вбивство або інші насильницькі чи корисливо-насильницькі злочини. Крім того, таким особам характерні низький рівень культури та освіти, відсутність постійного місця роботи чи навчання, схильність до вживання алкоголю чи наркотичних речовин.

С.М. Круль зауважує, що «<...> їм (прим. автора – злочинцям), як правило, притаманні цинізм, зухвалий і нахабний характер злочинних дій. Такі злочини звичайно вчиняються в присутності очевидців у парках, на вокзалах, у громадському транспорті, кафе та інших громадських місцях. При цьому злочинці розраховують, що очевидці не перешкоджатимуть злочинові, боячись наразитися на напад» [7, с. 152].

Як наголошують О.М. Брисковська та Я.О. Дякін, «суб'єктом вчинення розбійного нападу <...> можуть бути військовослужбовці з РФ, що використовують обстановку воєнного часу (перебування на території, яку окупували, наявність зброї, фактор безкарності та беззахисності, безправ'я власників помешкань, безвладдя). Таким суб'єктам злочину в більшості випадків притаманні відсутність конспірації та приховування слідів злочинної діяльності, зухвалість і відкритість їх вчинення» [4, с. 124].

Характеризуючи *особу потерпілого* від розбоїв виходячи з віктимної поведінки, В.В. Копча та Н.В. Копча пропонують умовно розподілити потерпілих на три групи. Так, «першу групу складають громадяни, спосіб життя, вчинки або риси особистості яких містять в собі привід для нападу на них. Зазвичай це виражається у формі аморальної поведінки, наприклад, у демонстрації забезпеченого та розпусного способу життя. До другої групи слід включити тих громадян, віктимна поведінка яких проявляється у формі неприйняття потрібних засобів безпеки до охорони свого помешкання та особистого майна, яке в ньому знаходиться. Деякі власники квартир переховують ключі під килимком вхідних дверей, залишають відкритими вхідні двері, балкони, проявляють довірливість до незнайомих осіб, відкриваючи їм двері. Третю групу складають громадяни, які в силу свого соціального статусу, професії, матеріального становища схильні стати потерпілими від розбою» [5, с. 264]. Потерпілі від розбійного нападу в більшості випадків не знайомі зі злочинцем.

Обстановка вчинення злочину зазвичай характеризуються його часом, місцем, умовами захищеності (наявністю охоронної сигналізації, міцних дверей, складних електронних замків, інших перешкод), на які можуть суттєво впливати способи вчинення розбою. Як визначають М.М. Єфімов та І.В. Пиріг «напади на банківські установи та їх відділення, касирів підприємств, інкасаторів, інші установи або організації вчиняють у їх робочий період та з урахуванням часу найбільшого акумулювання предметів посягання. Вуличні грабежі або розбої вчиняють у вечірній та нічний період доби, напади на житло – як вдень так і вночі залежно від способу життя його власника» [8, с. 67-68].

На думку О.Б. Северінової, О.М. Ягольника та Т.І. Пономарьової, «у результаті встановлення відомостей про час і місце вчинення злочину слідчий має змогу: встановити потенційних свідків та очевидців нападу, показання яких дозволять з'ясувати шляхи підходу і відходу злочинців; <...> висунути версії про ступень підготовки, про причини вибору дати, місця та часу для нападу; встановлення місця нападу дасть можливість визначитись з межами огляду місця події, у межах яких можуть знаходитись речові докази, наприклад, випадково загублені знаряддя злочину, особисті речі нападників. Володіння цією інформацією допоможе слідчому з мінімальними витратами часу і сил ідентифікувати нападників за ознаками зовнішності або за загубленими речами; встановити спосіб підготовки та вчинення нападу <...>; встановити технічні засоби, які використовувались для нападу; <...> встановити інформацію про тривалість нападу та конкретні дії злочинців на місці вчинення збройного нападу; визначити дії злочинців з метою приховування слідів злочину, маскуванню своєї зовнішності – ця інформація може слугувати орієнтиром для слідчого для подальшого висунення версій та планування розслідування; визначити яка конкретно зброя була ви-

користана під час здійснення збройного нападу: вогнепальна, холодна, кому з членів групи вона належала і хто, коли і де її застосовував, якими були наслідки її застосування; визначити характер та тяжкість тілесних ушкоджень <...>» [9, с. 314].

Окремо слід звернути увагу на зміни до Кримінального кодексу України, що були внесені Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» від 03.03.2022 № 2117-IX, який набрав чинності 07.03.2022 [10]. Відповідним законом держава посилила кримінальну відповідальність за вчинення низки суспільно небезпечних діянь, зокрема передбачених ч. 4 ст. 187 КК України, доповнивши відповідний склад кримінального правопорушення кваліфікуючою ознакою «в умовах воєнного або надзвичайного стану».

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» визначає воєнний стан як «особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [11].

Відповідні зміни мають на меті посилення відповідальності за вчинення низки злочинів, якщо вони вчинені саме в умовах дії воєнного або надзвичайного стану. На думку Д.С. Іщенко та Ю.В. Орлова, «цілком очевидно, що задум законодавця був спрямований на посилення кримінальної відповідальності за вчинення злочинів у районах де йдуть бойові дії, мають місце вогневі ураження, тимчасово окупованих територіях, у місцях з наступом або проходження військ, а також майна внутрішньо переміщених осіб в місцях їх тимчасового перебування тощо» [12, с. 100].

В свою чергу О.О. Кравчук та Д.Г. Михайленко вважають, що «закони від 3 березня 2022 року (прим. автора – Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» № 2113-IX та «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» № 2117-IX від 3 березня 2022 року) дозволяють установити більш справедливу кримінально-правову реакцію держави, у тому числі на численні задокументовані діяння російських військових, які обкрадають покинуті людьми будинки, грабують магазини та навіть викрадають курей у цивільного населення» [13]. Однак, А.А. Вознюк зауважує, що «як свідчить практика, таке посилення стосується виключно громадян України» [14, с. 314].

Крім того, А.А. Вознюк акцентує увагу, що «в Україні під час війни офіційно не зареєстровано гігантського сплеску кримінальних правопорушень проти власності, що ймовірно, можна пояснити такими обставинами: 1) активною громадянською позицією громадян України, які показово затримували осіб, що вчиняли крадіжки (так званих мародерів у широкому значенні терміну); 2) суттєвим посиленням кримінальної відповідальності за вчинення окремих кримінальних правопорушень проти власності в результаті визнання вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного чи надзвичайного стану обставинами, що впливають на кваліфікацію (ч. 4 ст. 185–187, ч. 4 ст. 189, ч. 4 ст. 191 КК); 3) наявністю високого рівня латентності цих деліктів, який обумовлений труднощами їх реєстрації та подальшого розслідування, насамперед, на окупованій території, про що свідчать відповідні повідомлення ЗМІ ...» [14, с. 315].

І.А. Вартилицька та О.М. Шармар стверджують, що «саме часовий період, протягом якого діє особливий правовий режим воєнного стану, визначає час вчинення злочину, а зазначення того факту, що воєнний стан може бути введений на всій території України або в окремих її місцевостях, обмежує місце або обстановку вчинення цього злочину» [15, с. 195].

Як вважає Р.О. Мовчан, «за частинами четвертими статей 185, 186, 187, 189, 191 КК України як такі, «що вчинені в умовах воєнного (надзвичайного) стану», мають кваліфікуватися будь-які передбачені диспозиціями цих норм діяння, вчинені у відповідних умовах – незалежно від місцевості та обставин їхнього скоєння, тобто того, чи були вони безпосереднього пов'язані з використанням згаданих умов» [16, с. 285]. Крім того, на думку Р.О. Мовчана, «правильність цього трактування вже підтверджується і активною практикою застосування досліджуваних кри-

мінально-правових заборон, а саме тим, що за фактом вчинюваних навіть на територіях, де не відбуваються активні бойові дії, і жодним чином не пов'язаних з воєнним станом кримінальних правопорушень проти власності відкриваються кримінальні провадження саме за частинами четвертих статей 185, 186, 187 КК тощо» [16, с. 283].

Закріплення нормотворцями у частині 4 статті 187 КК України формулювання «в умовах воєнного стану» як обставини, що впливає на кваліфікацію кримінального правопорушення, обумовлено тим, що в таких умовах полегшується вчинення злочину, підвищується ризик осіб стати потерпілими від злочину, а правоохоронні органи володіють обмеженими ресурсами для повноцінного та своєчасного реагування. Водночас, не дуже вдале формулювання змін до Кримінального кодексу України фактично створило ситуацію, коли до кримінальної відповідальності притягуються правопорушники навіть у тих місцях, де життєве середовище не зазнало значних змін через збройну агресію російської федерації проти України, а навантаження на правоохоронні органи збільшилось. Відтак, через швидкі дії нормотворців виникла низка питань як в теоретичній частині, так і під час застосування нових норм у практичній діяльності, що потребують зваженого підходу до їх вирішення.

Висновки. Узагальнюючи викладене, варто відзначити, що криміналістична характеристика злочину має важливе значення не лише для розвитку криміналістичної теорії, а й безпосередньо використовується слідчими під час планування та організації досудового розслідування. До структури криміналістичної характеристики розбоїв, учинених в умовах дії правового режиму воєнного стану, доцільно віднести такі типові елементи: предмет посягання, спосіб вчинення злочину, його сліди, особу злочинця та потерпілого, а також обстановку, місце й час вчинення діяння. Подальше вивчення та аналіз складових елементів криміналістичної характеристики розбоїв, учинених в умовах дії правового режиму воєнного стану, вважаємо перспективним напрямом наукових досліджень для їх безпосереднього впровадження в діяльність правоохоронних органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Собко Г.М. Особливості об'єктивних та суб'єктивних ознак насильницького заволодіння чужим майном та їх законодавче відображення. *Правова позиція*. № 4 (25), 2019. С. 198-204. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2019/4/29.pdf>.
2. Баркар О.А. Предмет злочинного посягання як елемент криміналістичної характеристики розбоїв, вчинених на автотранспорті: Матеріали V-их Наукових читань присвячених пам'яті академіка В. В. Копейчикова від 17 листопада 2015 року. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/728a70f9-64a4-4d0c-8b91-44b2cfa1b2da/content>.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1961>.
4. Брисковська О.М., Дякін Я.О. Особливості вчинення розбійних нападів на житло громадян під час воєнного стану. *Київський часопис права: науковий журнал*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика». 2022. № 3. С. 121–126. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/38873>.
5. Копча В.В., Копча Н.В. Криміналістична техніка, тактика і методика : навчальний посібник. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 286 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d025e3bf-8a30-45af-b79c-fc0d03e93a74/content>.
6. Косаняк С.С. Способи готування, способи вчинення зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги та способи маскування злочинних дій. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 1. С. 23–27. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2019.1-6>.
7. Круль С.М. Криміналістична характеристика розбоїв. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Збірник наукових статей*. 2016. Вип. 41. С. 149-154. URL: <https://lib-repo.pnu.edu.ua/bitstream/123456789/8852/1/1006-Article%20Text-2070-1-10-20191031.pdf>.
8. Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень: підручник / М.М. Єфімов, І.В. Пиріг. Дніпро: Видавець Біла К.О., 2022. 271 с. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/9452/1/%2B%20Пиріг%2C%20Єфімов%20Методика%20розслідування.pdf>.

9. Северінова О.Б., Ягольник О.М., Пономарьова Т.І. Обстановка вчинення розбійного нападу на інкасатора як факультативна ознака об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого статтею 187 Кримінального кодексу України. *Київський часопис права: науковий журнал*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика». 2023. № 1. С. 310–316. <https://doi.org/10.32782/klj/2023.1.47>.
10. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство: Закон України від 03 березня 2022 № 2117-IX. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#Text>.
11. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 № 389-VIII. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
12. Іщенко Д.С., Орлов Ю.В. Проблеми криміналізації та пеналізації суспільно небезпечних діянь у зв'язку з введенням в Україні правового режиму воєнного стану. *Злочинність і протидія їй в умовах війни: глобальний, регіональний виміри*: збірник тез доповідей науково-практичної конференції м. Вінниця, 12 квітня 2023 року. С. 99-101. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f4ff155-0c89-44c4-a415-30dff4efe952/content?trackerId=4c657a7852c596fc>.
13. Кравчук О., Михайленко Д. Воєнний стан як обставина, яка впливає на кваліфікацію злочину та призначення покарання. *Юридична практика*. 12.03.2022. URL: <https://pravo.ua/voennyi-stan-iak-obstavyna-iaka-vplyvaie-na-kvalifikatsiiu-zlochynu-ta-pryznachenniapokarannia>.
14. Вознюк А.А. Воєнний та надзвичайний стан як обставини, що впливають на кваліфікацію кримінального правопорушення або призначення покарання. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 6/2022. С. 308-317. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/69>.
15. Вартилицька І.А., Шармар О.М. Особливості кваліфікації кримінальних правопорушень, вчинених в умовах воєнного стану та особливого періоду. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2021. № 1 (15). С. 191–206. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2021.15.233611>.
16. Мовчан Р.О. Аналіз законодавчого рішення про посилення кримінальної відповідальності за мародерство. *Аналітично-порівняльне правознавство*. Електронне наукове видання. 2022. № 1. С. 281–285. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.52>.